

УДК 37/036
DOI: 10.24144/2524-0609.2025.56.137-140

Милян Жанна Іванівна

викладач

кафедра загальної педагогіки та педагогіки вищої школи
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м.Ужгород, Україна
zhanna.milyan@uzhnu.edu.ua
<http://orcid.org/0009-0002-6182-898X>

ОСНОВНІ ОСВІТНІ ПАРАДИГМИ В США І ВЕЛИКІЙ БРИТАНІЇ В КІНЦІ ХХ НА ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ ТА ЇХ РЕАЛІЗАЦІЯ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Анотація. Реформування системи освіти в Україні передбачає вивчення зарубіжного досвіду з метою пошуку можливостей використання найбільш прогресивних ідей у вітчизняному освітньому просторі. На нашу думку, доцільним є вивчення досвіду реформування освіти в США і Великій Британії, де розвиток шкільної освіти перебуває на досить високому рівні. Мета статті – проаналізувати основні освітні парадигми в США і Великій Британії кінця ХХ початку ХХІ століття та особливості їх реалізації в початковій освіті. Методи дослідження: аналіз, синтез, порівняння, конкретизація, узагальнення. У процесі дослідження виявлено, що в кінці ХХ-го на початку ХХІ-го століття основними парадигмами в шкільній освіті США і Великої Британії є: прагматична, технократична, ліберально-демократична, когнітивна, гуманістична. Розвиток прагматичної парадигми пов'язаний із діяльністю Джона Дьюї. Обґрунтований Дж. Дьюї принцип «навчання через діяльність» передбачає формування процесу пізнання нового знання на активній основі, через цілеспрямовану діяльність учнів. *Прагматична* парадигма — це сукупна система знань, що забезпечує вирішення проблем соціалізації особистості, яка навчається, формування вмінь і практичних навичок через реалізовану у процесі пізнання діяльність. Технократична парадигма передбачає стандартизацію системи наукового знання й формалізацію освітнього процесу. *Ліберально-демократична* парадигма визначається як сукупна система знань і досвіду, спрямованих на розвиток вільного мислення й ціннісних орієнтирів учнів, що включають творчість, самостійність вибору, відповідальність за здійснювану діяльність, норми й ідеали толерантності й індивідуальності. *Когнітивна* парадигма – це сукупна міждисциплінарна система наукового знання, що ґрунтується на психології пізнавальних процесів, антропології й соціології, а першочерговою метою школи є формування особистості школяра з урахуванням розвитку його інтелектуальних здатностей, що включає базові вміння самостійного й творчого мислення. На початку ХХІ століття в центрі уваги перебуває *гуманістична* парадигма, яка ґрунтується на визнанні цінності кожної людини, визнанні її права на свободу, повагу, розвиток своїх здібностей. Ці парадигми реалізуються у змісті освіти США і Великої Британії.

Ключові слова: освіта, учні, навчання, виховання, освітня парадигма.

Вступ. Впродовж останніх років в Україні відбувається реформування системи освіти, наближення її до європейських і світових стандартів. Значних змін зазнає початкова освіта, що цілком правомірно. Початкова освіта є основою шкільного навчання. Саме в початковій школі починається інтенсивний процес розвитку особистості, оволодіння новими знаннями, вміннями і навичками. Вхідження України до світового освітнього простору актуалізує питання вивчення зарубіжного досвіду реформування освіти, ознайомлення з основними сучасними освітніми парадигмами [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На сьогоднішній день різні аспекти проблеми розвитку і функціонування початкової освіти в Україні досліджуються вченими: Н.Бібік, М.Вашуленко, Н.Гавриш, Я.Кодлюк, О.Савченко, С.Стрілець, І.Хижняк, Л.Хоружа, О.Янкович та ін. Зміст початкової освіти аналізують І.Борисенко, А.Василук, О.Заболотна, О.Матвієнко, О.Ярова. Особливості початкової освіти в зарубіжних країнах вивчають науковці О.Волошина, В.Гарапко, Ю.Короткова, В.Чичук та інші. Проте недостатньо дослідженими залишаються освітні парадигми, поширені в зарубіжній науці.

Мета статті – проаналізувати основні освітні парадигми в США і Великій Британії кінця ХХ початку ХХІ століття та особливості їх реалізації в початковій школі. Використані **методи** дослідження: аналіз, синтез, порівняння, конкретизація, узагальнення.

Виклад основного матеріалу. Демократичні процеси, які реалізуються в розвинених західних країнах, відображаються в освітній практиці, Існу-

ючи модель інформаційного суспільства враховує демократичний характер організації змісту початкової освіти в школах Сполучених Штатів Америки й Об'єднаного Королівства Великої Британії, що визначає умови її модернізації, а також установлює закономірності розвитку суспільства як керованого співтовариства. При цьому модернізація змісту освіти передбачає збереження національних особливостей, опору на власний історичний і культурний досвід і одночасно врахування світових тенденцій розвитку освіти.

Слід відзначити, що розвиток освіти у Великій Британії і Сполучених Штатах Америки має багато спільних і водночас відмінних рис.

Наприкінці ХХ – початку ХХІ століття в галузі державної освітньої політики Сполучених Штатів і Об'єднаного Королівства були затверджені важливі документи: у США – законодавчий акт «Жодна дитина не залишена без уваги» (No Child Left Behind, NCLB), який передбачав впровадження програми шкільного бюджетного фінансування, підвищення якості освіти і її доступності для всіх; у Великій Британії це був «Закон про реформу освіти» (The Education Reform Act), який визначив стратегію формування системи освіти як централізовану і був покликаний реалізувати фінансову підтримку шкіл.

Існують різноманітні освітні парадигми, що відображають ціннісні засади змісту шкільної освіти в США й Великобританії в даному періоді. Проте внаслідок величезної кількості ідеологічних напрямків у теорії й філософії педагогіки виділити єдину лідируючу парадигму в обох країнах не представляється можливим.

У процесі дослідження виявлено, що в кінці ХХ-го на початку ХХІ-го століття основними парадигмами в шкільній освіті Сполучених Штатів Америки і Великої Британії є: прагматична, технократична, ліберально-демократична, когнітивна, гуманістична.

Розвиток прагматичної парадигми пов'язаний із діяльністю відомого американського вченого Джона Дьюї, представника демократичної школи. Він відстоював ідею загальної освіти як засобу соціальної трансформації і самопізнання, як способу вирішення проблем і досягнення цілі, відзначав необхідність єдності і гармонії індивідуального і суспільного, поєднання установки на особистий прагматизм із соціально значимою системою цінностей, зводив сутність навчання до безперервного розширення прагматичного досвіду індивіда. Обґрунтований ним принцип «навчання через діяльність» спрямовує процес навчання, отримання знань учнями на їх власну активну і свідому діяльність *Прагматична парадигма* – це сукупна система знань, що забезпечує вирішення проблем соціалізації особистості, яка навчається, формування вмій і практичних навичок через реалізовану у процесі пізнання діяльність; засвоєння соціально-культурних знань і їх ефективне використання в майбутньому [2]. Представники прагматичної парадигми: М.Кінг, С.Ньюмен, М.Скрівен та інші.

Характерною рисою *технократичної* парадигми є спрямованість на стандартизацію знань і формалізацію освітнього процесу. Дана парадигма орієнтує навчання й виховання відповідно до ідеологічних установок сучасної держави (М.Блек, А.Морріс, М.Петтон). В умовах науково-технічного прогресу технологічні фактори формування змісту шкільної освіти є основовірними. Сьогодні у багатьох штатах США здійснюється інноваційна діяльність в сфері формування змісту початкової шкільної освіти й організації контролю над освітнім процесом за допомогою медіа додатків, здатних централізувати й уніфікувати зміст освіти [3].

Ліберально-демократична парадигма визначається як сукупна система знань і досвіду, спрямованих на розвиток самостійного мислення і ціннісних орієнтацій учнів, що включають творчість, самостійність вибору, відповідальність за здійснювану діяльність, норми й ідеали толерантності (Д.Міллер, К.Моран, Ю.Хаберманс). На думку вченого Ю.Хаберманса, ліберально-демократична освітня парадигма є однією з найбільш важливих у США наприкінці ХХ століття, що відповідає ідеалам демократичного суспільства. Вона передбачає формуванню індивідуальності кожного учня, врахування його можливостей і здібностей [4].

Когнітивна парадигма – це сукупна міждисциплінарна система наукового знання, що ґрунтується на психології пізнавальних процесів (відчуття, сприймання, мислення, ява та ін.), антропології й соціології, а першочерговою метою школи є формування особистості школяра з урахуванням розвитку його інтелектуальних здатностей, що включає базові вміння самостійного, креативного і критичного мислення (Г.Гарднер, Е.Губа). Слід підкреслити, що когнітивна парадигма знайшла широке розповсюдження у Сполучених Штатах Америки, але не здобувала значної популярності у Великій Британії [5].

На початку ХХІ століття в центрі уваги перебуває *гуманістична* парадигма. Це стосується як США, так і Великої Британії. Ідеологія даної парадигми виражається в орієнтації на створення різних систем шкільної освіти в державі, що сприяють підвищенню загального рівня навчання. Поняття «гуманізм» тлумачиться як система світогляду, що передбачає ви-

знання цінності людини як особистості, її права на розвиток і прояв своїх здібностей. Сутність людини розглядається не тільки з біологічних або соціальних позицій, але береться до уваги й духовний аспект. З позицій гуманізму кожна людина в суспільстві має право на волю, щастя, любов, повагу, розвиток і прояв здібностей. Принцип гуманізму у навчанні і вихованні дітей передбачає увагу і повагу до особистості кожної дитини у поєднанні з вимогливістю до неї, регулює відносини між педагогами і учнями, забезпечує доброзичливу атмосферу, сприятливий психологічний клімат. Гуманістична парадигма передбачає розвиток партнерських якостей учнів, навичок співробітництва, мобільності й відкритості світовому освітньому співтовариству, що забезпечує подальше стабільне політичне й соціально-економічне положення держави у світі [6]. Представники гуманістичної парадигми: Д.Гарольд, К.Лайон, М.Фантіні та інші.

Існуючі освітні парадигми в США і Великій Британії визначають такі принципи формування і вдосконалення змісту освіти: практична спрямованість навчання (прагматична парадигма); стандартизація (технократична парадигма); когнітивно-орієнтована організація навчання (когнітивна парадигма); полікультурність (ліберально-демократична парадигма); гуманізм, (гуманістична парадигма).

Виявлені в дослідженні тенденції формування змісту початкової освіти в США й Великій Британії (соціально-економічні й політичні умови; теоретико-методологічні основи, організаційно-управлінські особливості) визначили *категоріальну структуру*, що ідентифікує розходження й подібність змісту початкової освіти в розглянутих країнах наприкінці ХХ – початку ХХ століть за наступними критеріями: семантичний зміст поняття змісту освіти; світоглядні компоненти, включаючи окремі компоненти змісту освіти й спеціальних навчальних дисциплін, у тому числі релігійного характеру; практика використання національних і міжнародних систем оцінювання навчальних досягнень учнів як комплексний фактор формування змісту початкової освіти; предметне наповнення змісту початкової освіти як сукупності певних предметних галузей.

В американській і британській теорії педагогіки феномен «зміст освіти» відображає розвиток педагогічної думки в пошуках шляхів удосконалення освіти, відповідаючи сучасним умовам і дійсним реаліям життя, розвиток особистості шляхом засвоєння нових знань і різного досвіду.

Дослідження показало, що в США організація змісту початкової освіти, складання навчального плану школи й твердження критеріїв оцінювання засвоєних знань і вмій учнів молодшого шкільного віку ґрунтується на міжнародній програмі оцінки освітніх досягнень учнів (Programme for International Student Assessment, PISA). На відміну від США, організація змісту британської початкової освіти ґрунтується на вимогах освітніх стандартів, які орієнтуються на міжнародний рівень у системі початкової освіти, але передбачають національні культурні, історичні, духовно-моральні цінності, консерватизм, які в сукупності є основними компонентами розвитку особистості і нації Об'єднаного Королівства.

Виявлено, що наприкінці ХХ-го початку ХХІ століття в США і Великій Британії спостерігається тенденція до інтеграції змісту освіти в початковій школі, яка передбачає зміни змісту початкової освіти з метою об'єднання навчальних предметних дисциплін, засвоєних знань і здобутого досвіду (соціального, морального), що забезпечує цілісність освітнього процесу в початковій школі. На практиці в початко-

вих школах США й Великобританії має місце інтеграція досвіду різних видів діяльності.

Предметне наповнення змісту початкового утворення в США й Великобританії має як загальні компоненти (варіативні й інваріантний; навчальні дисципліни мовної, математичної, природничо-наукової галузей), так і відмінності: наявність інноваційної предметної галузі – «Галузь технології й дизайну» (Technology and Design), що містить такі предметні дисципліни інваріантного компонента як: «Проектування й дизайн» (Technology and Design), «Інформаційні технології» (Information Technology, IT); релігія включена у варіативний компонент, а в США – «Громадянство» входить у предметне наповнення інваріантного компонента змісту початкової освіти.

На противагу Об'єднаному Королівству, в американському змісті початкової освіти не передбачена деталізація отриманих навичок учнів. Низка навичок і вмій у рамках навчальних дисциплін мовного, математичного й природничо-наукового циклів є відособленими, що підтверджує значну автономію в освітніх установах у результаті децентралізованої системи американської освіти.

Порівнюючи зміст початкової освіти в США і Великій Британії, слід відзначити, що *світоглядні компоненти змісту американської і британської початкової освіти* істотно відрізняються. Зміст освітньої програми початкової школи в США орієнтується на виховання громадянина-патріота, який відзначається стійкою громадянською позицією, усталеним світоглядом. Внаслідок цього, «Громадянство» як навчальна дисципліна є інваріантним компонентом у змісті початкової шкільної освіти в США. На відміну від Сполучених Штатів Америки, національна освітня програма орієнтує зміст початкової освіти у Великобританії на освоєння елементарних філософських і етичних норм, формування й розвиток вихованої духовно багатой моральної, культурної людини. Релігія як навчальна дисципліна в даному контексті є варіативним компонентом навчального плану для всіх початкових шкіл.

Система діагностики навчальних досягнень є комплексним чинником формування змісту початкової освіти, практика використання якої в США й Великобританії представлена по-різному. У США основним інструментом оцінювання рівня підготовки молодших школярів є тестування, функція якого в основному є контролюючою. У зв'язку з тим, що стандартизоване тестування є єдиним способом оцінки якості навчання школярів у децентралізованій системі шкільної освіти, кожне місто, штат, округ країни визначає низку мінімальних навичок і компетентностей, необхідних для проходження даних тестувань і демонстрації власної конкурентоспроможності на рівні країни, а, відповідно, і на рівні світової освіти. У Великобританії система оцінювання включає широкий спектр варіативних контрольних-вимірювальних робіт: тестування, есе, твори, відповіді на питання в письмовій формі, анкетування, логічні завдання й інші. Дані роботи виконують контролюючу, навчальну, й коригувальну функції.

У розглянутих країнах результати національних і міжнародних стандартизованих контрольних-вимірювальних робіт з основних навчальних дисциплін визначають перерозподіл академічного часу в змісті навчальних планів початкових шкіл, що неминуче веде

до скорочення академічного часу на навчальні дисципліни інших предметних галузей. Дана тенденція характеризується оцінюванням рівня освіченості молодших школярів, кваліфікаційної підготовленості педагогічного складу й визначення рейтингової престижності освітньої установи.

Британська національна освітня програма не регламентує критерії оцінювання письмових контрольних-вимірювальних робіт (есе, вирішення поставленого завдання (problem solving), тестування) по всіх навчальних предметах. У відмінності від Великобританії, у США критерії оцінки якості шкільного навчання реалізуються й контролюються згідно державної програми (NCLB Act). Таким чином, відзначимо, що освітні стандарти в аналізованих країнах носять різний характер: у США – рекомендаційний, у Великобританії – обов'язковий з варіативним структурним і змістовим компонентом.

Стосовно *організаційно-управлінських особливостей* формування змісту початкової освіти (тип моделей стратегічного розвитку, керування й фінансування, то в США дана модель децентралізована, що зумовлює можливість кожного штату самостійно визначати зміст структуру, мету й завдання шкільної освіти з огляду на форми керування й фінансування інших суб'єктів країни. Організаційно-управлінські дії, спрямовані на формування й модернізацію змісту початкової освіти реалізуються на локальному рівні в рамках єдиної державної політики. На відміну від США, Велика Британія є країною з елементами централізації при формуванні змісту шкільної освіти, що визначає однакові вимоги й освітні стандарти на державному, регіональному й місцевому рівнях із широким спектром його варіації локально, що доводить наявність більше розширених і регламентованих організаційно-управлінських умов на території Об'єднаного Королівства.

Шкільна освіта, заснована на освітніх стандартах, носить суспільний, відкритий характер. Децентралізація освітньої політики американської держави обумовлює значне різноманіття освітніх моделей зовні єдиної дванадцятирічної школи, різні моделі управління й фінансування на території однієї держави, а також відсутність регламентованих вимог до конструювання змісту освіти в елементарній школі. На відміну від США, централізація, характерна для галузі шкільної освіти на території Великобританії, забезпечує єдину модель керування, фінансування й умов організації змісту освіти в початковій школі.

Загальною рисою змісту початкової освіти для аналізованих країн є пріоритетна стратегічна мета, що визначається як розвиток повноцінної вільної інтелектуальної й моральної особистості молодшого школяра, готового до одержання знань про навколишній світ і придбання навичок в процесі практично-дослідної діяльності, відкритого до співробітництва й мобільності в навколишньому середовищі.

Висновки. Здійснивши аналіз зарубіжної наукової літератури з питань шкільної освіти, можемо констатувати, що наприкінці ХХ століття в США і Великій Британії поширення одержали різні освітні парадигми (прагматична, технократична, ліберально-демократична, когнітивна). На початку ХХІ століття гуманістична парадигма визначається як домінуюча при формуванні змісту освіти в британському й американському суспільствах. Проте всі ці парадигми реалізуються в змісті початкової освіти.

Конфлікт інтересів. Автори підтверджують відсутність фінансових, особистих чи інших інтересів, що можуть розглядатися як потенційний конфлікт інтересів щодо публікації цієї статті.

Фінансування. Робота виконана за відсутності фінансової підтримки з боку будь-яких організацій.

Доступність даних. Це теоретичне дослідження не передбачає використання додаткових наборів даних.

Використання штучного інтелекту. Інструменти штучного інтелекту не використовувались при написанні цієї роботи.

Список використаної літератури

1. Gordon E.W., Aber L., Berliner D. Changing paradigms for education: from filling buckets to lighting fires to cultivation of intellectual competence. New York: Princeton, 2010. 130 p.
2. Scriven M. Education for Survival. New Jersey: John Wiley and Sons, 1999. 289 p.
3. Patton M.A. Qualitative research & evaluation methods. London: Sage. 2002. 247 p.
4. Moran C., Stobbe J., Baron W., Miller J. Keys to the elementary classroom. New York: Corwin press, 2009. 206 p.
5. Guba E.G. The paradigm dialog. London: Sage. 2009. 124 p.
6. Lyon C.R., Harold C.J. On Becoming an Effective Teacher - On- Person-centered Teaching. London: Routledge, 2013. 144 p.

References

1. Gordon, E.W., Aber, L., & Berliner, D. (2010). *changing paradigms for education: from filling buckets to lighting fires to cultivation of intellectual competence*. Princeton.
2. Scriven, M. (1999). *Education for survival*. John Wiley and Sons.
3. Patton, M.A. (2002). *Qualitative research & evaluation methods*. Sage.
4. Moran, C., Stobbe, J., Baron, W., & Miller, J. (2009). *Keys to the elementary classroom*. Corwin press.
5. Guba E.G. (2009). *The paradigm dialog*. Sage.
6. Lyon, C.R., & Harold, C.J. (2013). *On Becoming an Effective Teacher- On- Person-centered Teaching*. Routledge.

Статус статті:

Отримано: 21.03.2025 Прийнято: 25.04.2025 Опубліковано: 05.05.2025

Mylian Zhanna

Lecturer

Department of General Pedagogy and Higher School Pedagogy
State University «Uzhhorod National University», Uzhhorod, Ukraine

THE MAIN EDUCATIONAL PARADIGMS IN THE US AND THE UNITED KINGDOM IN THE LATE XX – EARLY XXI CENTURY AND THEIR IMPLEMENTATION IN PRIMARY SCHOOL

Abstract. Reforming the education system in Ukraine involves studying foreign experience in order to find opportunities to use the most progressive ideas in the domestic educational space. In our opinion, it is advisable to study the experience of education reform in the US and the UK, where the development of education is at a high level. The purpose of the article is to analyze the main educational paradigms in the USA and the UK in the late twentieth and early twenty-first centuries and the peculiarities of their implementation in primary education. Research methods: analysis, synthesis, comparison, specification, generalization. In the late twentieth and early twenty-first centuries, the main paradigms in school education in the USA and the UK were pragmatic, technocratic, liberal democratic, cognitive, and humanistic. The development of the pragmatic paradigm is associated with the work of J.Dewey. The principle of “learning by doing”, substantiated by J.Dewey, implies the formation of the process of learning new knowledge on an active basis, through the purposeful activity of students. The pragmatic paradigm is an aggregate system of knowledge that provides solutions to the problems of the socialization of a learner, the formation of skills and practical abilities through the activities implemented in the process of cognition. The technocratic paradigm involves the standardization of the system of scientific knowledge and formalization of the educational process. Thus, the technocratic direction orients education and upbringing by the ideological demands of the modern state. The liberal-democratic paradigm is defined as an aggregate system of knowledge and experience aimed at developing free thinking and value orientations of students, including creativity, independence of choice, responsibility for activities, norms and ideals of tolerance and individuality. The cognitive paradigm is a comprehensive interdisciplinary system of scientific knowledge based on the psychology of cognitive processes, anthropology, and sociology, and the primary goal of the school is to form a student’s personality, taking into account the development of his or her intellectual abilities, including basic skills of independent and creative thinking. At the beginning of the twenty-first century, the focus is on the humanistic paradigm, which is based on the recognition of the value of each person, the recognition of his or her right to freedom, respect, and the development of their abilities. The above-mentioned paradigms are realized in the content of education in the USA and the UK.

Keywords: education, students, learning, upbringing, educational paradigm.